

De dood en zijn betekenis

– N. Sri Ram

Het onderwerp van de dood en wat de dood betekent is natuurlijk van groot belang voor ons allen. In plaats van het koel en rationeel te benaderen, is het omgeven met heel veel ideeën die eigenlijk de projectie zijn van onze angsten en die niet gebaseerd zijn op de waarheid over onszelf, zoals we die kennen tijdens ons leven.

‘De mens vreest de dood’, zei Lord Bacon, ‘zoals kinderen bang zijn voor het donker’. Beschouwen we de dood alleen met vrees en afkeer omdat het onze banden verbreekt met alles wat we liefhebben in deze wereld? Daar het sterven een gebeurtenis is die door ons niet wordt ervaren tijdens het leven, is de aard ervan ons onbekend, maar is het omdat het onbekend is dat we het vrezen? Het verstand kan op geen enkele manier reageren op wat onbekend is, op wat niet-bestaand is, tenzij het in de plaats van het onbekende iets bekends substitueert, dat wil zeggen, iets uit onze voorbije ervaring, en er moet een reden zijn om dat te doen. Wij hebben in ons verstand al angsten ontwikkeld door allerlei ervaringen, en wij projecteren deze angsten op de toekomstige gebeurtenis.

De dood is de Koning der Verschrikkingen genoemd, en kreeg allerlei andere namen. Bij sommigen is de gebeurtenis omringd door barbaars prachtvertoon, gekerm, zich op de borst slaan enzovoorts, en bij anderen bedekt met een doodskleed van droevige stilte. Dit alles tekent natuurlijk alleen maar de reacties van diegenen die het zien en erdoor aangedaan worden. Maar als wij het simpel en rustig bekijken en de denkbeelden die van bovenaf ons denken beïnvloeden terzijde schuiven, is het dan eigenlijk niet een verschijnsel dat zo natuurlijk is als de geboorte? Het vindt

voortdurend overal om ons heen plaats in een of andere vorm. Het blad valt van de bomen en nieuwe blaadjes groeien ervoor in de plaats. De lichaamscellen sterven bij miljoenen en nieuwe cellen worden gemaakt en nemen hun plaats in. Iedere levensvorm sterft en maakt plaats voor een nieuwe. Een zo universeel, natuurlijk en blijkbaar noodzakelijk verschijnsel kan niet gespeend zijn van een diepe betekenis. Als wij die betekenis kunnen begrijpen, zal onze houding daartegenover misschien wat veranderen.

Krachten

Kijk eens naar willekeurig welke levensvorm, hetzij een dier, een boom of een mens. Er zijn altijd krachten in die vorm die opbouwen en krachten die desintegratie en verval veroorzaken. Deze twee soorten krachten zijn met elkaar verweven in het levende organisme en functioneren gelijktijdig. Zelfs in een klein kind, dat iedere minuut lijkt te groeien, bestaat het metabolisme van afbraak en opbouw. Tijdens de groeifase is het evenwicht naar de ene kant, en in de ouderdom domineren de afbraakkrachten.

Geen enkele vorm bestaat eeuwig. Zoals de Heer Boeddha al zei: "Alles wat samengesteld is moet eens ontbinden". Is er een vorm, hoe minuscuul ook, die niet samengesteld is? Zelfs het atoom heeft een structuur die in stand gehouden wordt door de krachten binnenin zich. Alles dat eens ontstaan is moet uiteen vallen, oftewel gereduceerd worden tot zijn oorspronkelijke staat. Alleen datgene wat absoluut enkelvoudig is kan altijd blijven bestaan.

Wat is enkelvoudig? Vast niet ons lichaam, noch ons verstand; niets wat gedifferentieerd is kan eenvoudig genoemd worden. Wat simpel is, is alleen de ene, op zichzelf bestaande Geest die in de Hindoe-filosofie gepostuleerd wordt, waarnaar H.P. Blavatsky voortdurend verwijst in *De Geheime Leer* als zijnde verenigd met de universele basis van de stof; niet de materie die gedifferentieerd, gemodificeerd en opgebouwd is op allerlei manieren, maar met Materie in zijn pri-

mordiale homogeniteit, waaruit alles wat heterogeen is, voortgekomen is. Wij kunnen Materie en Geest beschouwen als de twee aspecten van een eenheid die niet onderworpen is aan dood of verval.

De *Bhagavad Gita* spreekt over het Atman, de ene eeuwige Geest die alles belevendigt met zijn adem, iedere vorm, en toch onaangedaan blijft door de verschijnselen die die vorm beïnvloeden:

Hij is niet geboren, noch sterft hij; noch is hij geweest of bestaat hij nog langer; ongeboren, altijd durend, eeuwig en oeroud, wordt hij niet gedood wanneer het lichaam afgeslacht wordt.

Het hele tweede hoofdstuk van de *Gita* is gewijd aan dood en onsterfelijkheid: de dood van het lichaam, de onsterfelijkheid van de Geest.

Leven en dood lijken op de twee kanten van dezelfde munt. De vorm bestaat voor het inwonend leven, maar iedere vorm is onderworpen aan desintegratie en dood, ofschoon er zelf in de dood het leven is van de samenstellende elementen, in een toestand van wanorde, zonder de heelheid van het grotere leven.

Het is door de dood van de bestaande vormen dat de natuur in staat is verder te gaan naar andere en betere vormen. Op welke manier beter? Beter voor de evolutie van het leven, het implementeren van zijn doel, het ontplooiën van zijn eigenschappen, het tentoonspreiden van de rijkdommen die erin besloten liggen. Voortdurend vindt het opstijgen plaats van het leven, van sport naar sport van een ladder waarvan wij het einde niet kunnen waarnemen. Iedere vorm maakt plaats voor een nieuwe vorm, zodat het leven omhoog kan stijgen. Maar iedere vorm is onderworpen aan verval, en voor zover het vormen betreft, is het het verval dat de overhand heeft.

Wanneer de vorm sterft is er de mogelijkheid van een volkomen nieuw begin met een nieuwe vorm, ook al zorgen de erfelijkheidsfactoren voor continuïteit met veranderingen.

Wij kunnen zien dat het kind anders is dan de vader en de moeder. Het begint opnieuw met zijn (wed)strijd, ook al heeft het zijn fysieke erfelijkheid en ook een erfelijkheid die psychisch is of mentaal, afgeleid van dezelfde individualiteit zoals die eerder bestond in een ander lichaam.

Waar gaan we heen?

We denken misschien: Natuurlijk is er de voortzetting van het leven als geheel, en meer dan dat, de voortgang ervan. Maar hoe zit het met het individu – u en ik? Vloeit ieder leven als een afzonderlijke stroom, gaan we door de poort van de dood, en als dat zo is, wat gebeurt er dan en waar gaan we heen? Hoe meer de natuur bestudeerd is, des te meer lijkt het dat iedere manifestatie van het leven in zijn hoogste vormen op een of andere manier uniek is, met een eigen individualiteit, en deze individualiteit moet zelf een evolutie zijn door een voortdurend proces, geïsoleerd van anderen. De speculaties van de grootste filosofen komen overeen wat betreft de continuïteit van het individuele menselijk leven, dat ongebroken is door de dood, maar voortgaat met andere middelen op een ander niveau.

Hoe meer de natuur bestudeerd is, des te meer lijkt het dat iedere manifestatie van het leven in zijn hoogste vormen op een of andere manier uniek is, met een eigen individualiteit.

Als we het bestaan van andere niveaus, verbonden met hetgeen wij kunnen waarnemen, toegeven, dan zou die continuïteit, die een universele regel schijnt te zijn, ook gelden op verschillende manieren voor iedere onderscheiden levensstroom, daar ieder individueel mens één van zulke stromen is.

Het is niet moeilijk voorstelbaar dat het leven een vloeiende beweging is, zoals Bergson getracht heeft uit te leggen, en

terwijl de stroom zich voortbeweegt van vorm naar vorm, laat zij een aantal ervaringen op zich inwerken. Het is voorstelbaar dat sommige eigenschappen (daarvan) zo vermengd raken met de stroom dat zij daarin meegaan en tijdelijk de stroom zelf worden. Zo zet de individualiteit zich voort, terwijl hij hetzelfde blijft en toch anders wordt, zoals Plato zegt. De voortgang of continuïteit is die van elke stroom afzonderlijk, die een bepaalde stroom blijft vanwege zijn individualiteit.

De Ziel

In het geval van de mens is dit eigenlijk een andere manier om uitdrukking te geven aan de waarheid, laat ik het zo maar noemen, waarmee wij allen bekend zijn, namelijk, het overleven van de mens, het uiteindelijk overleven van een of andere eigenschap of aspect van hem die het essentiële deel van hemzelf is; we zouden het de ziel kunnen noemen.

Zowel in de hindoe-filosofie alsook in de theosofie komt men deze visie tegen, dat ofschoon het lichaam moet sterven, en de Geest onsterfelijk is, daartussen in het individuele leven ligt, een bewustzijn waaruit een periodieke verandering en beweging voortkomt. Deze wordt bestuurd door zowel de aantrekkingskracht van de Geest alsook door de krachten van de materie. Dit is een zich herhalend verschijnsel, waarvan wij er zoveel zien in de natuur, met andere woorden, reïncarnatie. Geboorte en dood zijn slechts bewegingen naar binnen en naar buiten. Het naar buiten treden en het zich terugtrekken zijn als waken en slapen. Het leven schommelt niet eenmaal maar vele malen tussen geboorte en dood, zolang de pendule bewogen wordt door de drijfveer die wordt opgewonden in de processen van het leven zelf.

Als er, tegelijk met het leven en het bewustzijn, de tegenwoordigheid van de zelfbestaande Geest - of de Atman is, dan is het denkbaar dat er een assimilatieproces van het bewustzijn kan zijn, naarmate het gezuiverd wordt en geraffineerd naar de aard van deze realiteit. In werkelijkheid

kan het geen opbouw zijn, maar slechts het wekken van wat reeds aanwezig is.

Afschuiven

Als de dood slechts een incident is, als de vorm slechts een vluchtige woning is, een stapsteen naar andere woonplaatsen, dan kan het zijn dat het afschudden van het aardse ongerief in werkelijkheid een voordeel is. Kunnen wij niet redelijkerwijs aannemen dat het terzijde leggen van dit vleselijk omhulsel en de hartstochten die ermee gepaard gaan, eerder een bevrijding is dan een nadeel, gezien vanuit het oogpunt van de ziel? Plato dacht tenminste dat pas wanneer de ziel vrij is van de belemmeringen van het lichaam, het zijn hoogste natuur kan realiseren.

Laten wij eens kijken wat er mogelijkerwijs kan gebeuren wanneer het lichaam sterft. Bij de dood, en het begint zelfs eerder, is er een proces van terugtrekken van de (geest)vermogens, tot het punt van afsterven waarop we zeggen: de mens is dood. Maar is dit terugtrekken een uiteindelijk afsterven, of is het concentratie voor het opnieuw ontplooiën onder andere omstandigheden?

Als wij het leven beschouwen als essentieel onafhankelijk van het lichaam dat wij hebben, dan kan de dood van het stoffelijk lichaam niet de dood van het leven of van de erbij behorende (geest)vermogens betekenen. Het individu als mentaal wezen kan overgaan naar een andere toestand. De dood is slechts een doorgang, en hetgeen volgt op de dood van het lichaam kan wellicht een volkomen andere ervaring zijn dan de vernietiging die het betekent aan de fysieke kant van deze gebeurtenis. Er bestaat hetzelfde bewustzijn, met zijn emoties en dringende behoeften, de indrukken die het ontvangen heeft, de beelden die het gevormd heeft, en alle reacties die zich nog in zijn geheugen bevinden.

Terugtrekken

De beelden die overgedragen worden neigen er noodzakelijkerwijs toe te verbleken vanwege het ontbreken van het contact met die taferelen die in eerste

instantie die beelden veroorzaakten. Hier sta ik, ik kijk naar de bomen, naar de gebouwen van het Hoofdkwartier en naar vrienden. Ik heb de beelden van al deze dingen in mijn hoofd, maar stelt u zich voor dat ik naar ergens ver weg ga. Ik zal mij deze plaats en de mensen enige tijd heel duidelijk kunnen herinneren, maar daarna zal de herinnering eraan geleidelijk verdwijnen.

Kan iets soortgelijks niet gebeuren met het individuele bewustzijn dat verder gegaan is naar een gebied waar er voortzetting is van de begeerte, maar geen fysieke manier is om tevredenheid te verkrijgen? Daar de entiteit verwijderd is van omstandigheden waarmee hij vertrouwd was, waarop hij reageerde, zal hij er van nature toe neigen om zich meer terug te trekken en in een eigen wereld te gaan wonen. Als er niets is dat eisen stelt aan onze aandacht en ons alert houdt, neigen we ertoe in slaap te vallen of te dromen. De toestand na de dood lijkt waarschijnlijk op slapen en dromen, daar het een toestand van teruggetrokkenheid is waarbij het bewuste Ego beperkt is en ingesloten door zijn eigen ideeën, net als wanneer wij slapen, ook met levendige ervaringen, als in dromen. De beroemde woorden 'De Dood en de Slaap zijn zusters' tonen aan hoe een dichter een waarheid kan bedenken waarvan hijzelf misschien niet eens de logische basis kent.

Bij de dood raken wij in een toestand van terugtrekken in onszelf, een soort involutie waarin wij best heel reële ervaringen kunnen beleven, vergelijkbaar met die in dromen. Het materiaal voor onze dromen is wat wij verzameld hebben tijdens onze waakuren, maar het is onder andere woorden gebracht, vaak op een fantasievolle manier, waarbij verscheidene beelden van verschillende achtergronden samengesmolten zijn, en waarbij gebeurtenissen voorvallen op een manier waarop zij dat normaliter niet doen. Net als onze dromen op een bepaalde manier het uitwerken zijn van de emoties en het materiaal dat wij verzameld hebben tijdens onze waakuren, zo is de toestand na de dood

gebaseerd op het materiaal dat gesproken is tijdens het voorafgaande leven. Wanneer dit materiaal op is, dan valt de dromer of de slaper onvermijdelijk in een toestand van diepe slaap waarin er niet gedroomd wordt. Hier betekent diepe slaap een bewustzijnstoestand waarin wat er ook gebeurt later niet herinnerd kan worden. Misschien zijn hier slaapmysteries, net als in de toestand na de dood, maar dit zijn mysteries, niet in de zin van iets irrationeels of zonder verband met andere aspecten van ons bestaan, maar omdat wij de processen van ons bewustzijn niet begrijpen, noch zijn verschillende toestanden en condities.

Tijdens onze waakuren zijn onze emoties, gevoelens en denkbeelden allemaal door elkaar gehusseld, maar in de vergelijkenderwijs passieve toestand die overheerst na de dood, kunnen deze wel uiteenvallen in verschillende lagen, zodat sommige eerder uitgewerkt worden, en andere later. Wij kunnen de diepe slaap beschouwen als de bewustzijnstoestand die niet op aardse gebeurtenissen gebaseerd is, maar een toestand die zuiver geestelijk en onthecht is.

In theosofische boeken bestaan er al gedetailleerde beschrijvingen van de toestanden na de dood, maar zij lijken allemaal op een bepaalde manier op dromen. Wat beschreven wordt lijkt mij in het algemeen overeen te stemmen met het soort ideeën die wij met gezond verstand zouden kunnen ontwikkelen uit een bestudering van ons eigen wezen.

Wedergeboorte

Dan komt wedergeboorte. Vooral in westerse landen wordt mij vaak gevraagd waarom het individu opnieuw geboren wordt. Misschien moeten wij daar het volgende over zeggen. U zult de volgende keer opnieuw geboren worden om dezelfde reden waarom u deze keer geboren bent. Vanuit wetenschappelijk oogpunt bezien kan er niets gebeuren behalve als gevolg van de krachten die in werking treden om het resultaat te bewerkstelligen. Er zijn klaarblijkelijk krachten die betrekking

hebben op het bewuste wezen – waarvan we moeten aannemen dat ze aanwezig waren voor de geboorte, als we ze niet moeten bezien als een product van het lichaam – door de impuls waarvan wij deze keer tot incarnatie gebracht zijn. Zolang deze krachten in werking blijven, moeten wij weer in een lichaam terechtkomen. Overal in de natuur bestaat er herhaling, en reïncarnatie is feitelijk een zich herhalend proces.

Begeerte is een herhalingsproces. Als er begeerte is, zoekt men naar bevrediging daarvan. Bij bevrediging eindigt de begeerte, maar kort daarna steekt zij weer de kop op; de bevrediging duurt slechts een tijdje, en de begeerte begint opnieuw. Er is hier sprake van een bepaalde dwang, en zo lang de begeerte zich voordoet in onze aard, zal zij keer op keer hetzelfde resultaat produceren. Misschien is het de dorst naar ervaring die ons tot de aardse omstandigheden brengt.

Wij keren terug in een nieuw fysiek lichaam zonder enige herinnering aan het voorafgaande. Niets blijft er over van het oude verhaal, de oude persoonlijkheid is weg, en wij komen terug, schoongewassen door de wateren van de Lethe. Wij herinneren ons verleden niet, en wij mogen daar blij om zijn. Als wij belast zouden zijn met alle dingen die er met ons gebeurd zijn in het verleden, wat wij geweest zijn en wat we gedaan hadden, zou ons huidige leven een nachtmerrie zijn. Maar iedere keer beginnen wij niet als de oude entiteit maar als een praktisch nieuwe persoon. ‘Ons leven is slechts een slaap en een vergeten’. Wij hebben eerder geleefd, wij hebben een wijle geslapen, en wij komen hernieuwd terug, terwijl wij alles vergeten zijn. Het is een wonderbaarlijk gebeuren. Wij komen terug als een zoet, onschuldig kind, om aan een nieuw hoofdstuk te beginnen, om met nieuwe letters een beter verhaal te schrijven, zinniger en met mooiere zinnen.

Het kan zijn dat het kind is opgestaan uit die oude man die al lang dood en verdwenen is, maar hier staat nu het kind met een nieuwe kans om een betere persoonlijkheid te ontwikkelen en een beter leven te

leiden. Maar wat gebeurt er? Kijk eens naar diezelfde persoon en zie hoe hij degenereert en na een aantal jaren onherkenbaar geworden is. Hij vertoont kenmerken waarvan men nooit vermoed had dat zij in dat kind schuilen. Dit komt doordat wij de zaden van ons verleden meebrengen; net zoals bij fysieke erfelijkheid de genen de fysieke kenmerken overbrengen, zo worden de zaden van de voorbije persoonlijkheid, de oude boom, goed of slecht, overgedragen, maar zij komen niet tot wasdom tenzij of totdat zij de geschikte grond vinden. De oude neigingen kunnen misschien nog aanwezig zijn maar, totdat zij geprovoceerd en gewekt worden, liggen zij te slapen. Daarom is een gunstige omgeving zo noodzakelijk voor een kind. Maar helaas wordt het nieuwe een kopie van het oude, een aangepaste kopie, maar in feite een reproductie en een opnieuw bevestigen van het oude.

Wat betekent dit nu? Het betekent alleen maar dat wij niet genoeg gestorven zijn. Als een psychologische entiteit, als een psychische samenstelling, zijn wij niet helemaal opgelost, en daarom brengen wij iets van de melk van gisteren mee, waardoor de verse melk van de ervaringen van vandaag onmiddellijk verzuurd. De zuivere melk die de ziel kan voeden wordt verzuurd door de vervuilende elementen die overgedragen worden van het ene naar het volgende leven.

Bevrijding

De bevrijde mens, die volmaakt is, wordt *Asekha* genoemd, hetgeen betekent: 'waarbij er niets overblijft'. Hij draagt niets over, hij heeft zijn rekening vereffend en zijn innerlijke natuur is steeds fris en zuiver. Wanneer wij volkomen kunnen sterven als psychische entiteit – niet de fysieke entiteit, die slechts het lichaam is waaraan wij tijdelijk aangeschakeld zijn – zodat onze natuur gereduceerd is tot een zuivere eenvoud, de originele natuur, dan zal er een nieuwheid zijn die een eeuwigdurende vreugde is. Ik geloof dat de Meesters zo hun levens leven. Samen met hun wijsheid en rijpheid behouden zij de onschuld, de

frisheid en de gevoeligheid van de kindertijd en de jeugd. Alle seizoenen vloeien in hen samen om het leven volmaakt te maken.

In een serene staat en zonder hartstocht, waar niets is om het licht te belemmeren, kunnen alle dingen begrepen worden zoals ze zijn.

Hoe kunnen de zaden van de oude neigingen, die zo moeizaam uitsterven, volkomen vernietigd worden? Zij kunnen niet tot een einde gebracht worden door de mechanische acties van de natuur, omdat het de aard der dingen is onder 'de blinde wetten' van de materie om door te gaan zoals ze zijn, om dezelfde oude bewegingen uit te voeren. De harde kern van onszelf, gevormd naar die neigingen, kan slechts opgelost worden wanneer zij uit de duisternis waarin zij bloeit te voorschijn gebracht wordt in het objectieve licht van een zuiver bewustzijn waarin de waarheid erover volledig opengesteld wordt aan de begrijpende intelligentie. De motieven en doelen van het zelf kunnen dan helder gezien worden in hun ware gedaante. In een serene staat en zonder hartstocht, waar er niets is om het licht te belemmeren, kunnen alle dingen begrepen worden zoals ze zijn, en alle dingen die niet tot die staat behoren moeten vanzelf wegvallen.

Afgescheidenheid

Men kan de vraag stellen: De dood kan voor ons het middel tot vernieuwing zijn, maar hoe zit het met afgescheidenheid van degenen die wij liefhebben, aan wie wij gehecht zijn? Het is heel natuurlijk om diegenen te missen die deel van ons leven zijn geworden, wanneer wij van hen gescheiden worden; maar toch, als onze liefde diep genoeg is om ons een gevoel van de onderliggende eenheid te geven – om diep te zijn, moet het absoluut onzelfzuchtig zijn – dan zal misschien zelfs het

verdriet veranderd worden in een gevoel van grotere nabijheid.

Het kan zijn dat onze liefde voor iemand, waarvan de aard is afgeleid van een bepaalde relatie en bepaalde omstandigheden, verschillende zware beproevingen moet doormaken om volmaakt te worden, om het mogelijk te maken dat andere aspecten van die volmaaktheid naar voren komen. Zelfs als wij fysiek samen zijn, zijn wij niet zo één als wij misschien denken. Ieder van ons is gescheiden van de anderen door een muur. Wij moeten het geheim van de afgescheidenheid ontrafelen, hoe het ontstaat, wat het ons moet leren. Wij zijn fysiek niet één, noch één in de geest, maar misschien kunnen wij één zijn als wij de geest voorbij gaan. Wij houden van onze vrienden als wij samen zijn, maar als deze liefde zuiver is,

zal hij er zelfs zijn als wij niet bij elkaar zijn. In onze beste ogenblikken, als wij iets heel moois in iemand zien, tot op zekere hoogte in zijn ziel kijken, dan is er een gevoel in ons dat innig een wordt met die schoonheid of met de natuur van die ziel. Zo'n gevoel, dat hoort bij de innerlijke natuur van onszelf, moet de boventoon voeren over mindere gevoelens. In liefde die niets voor zichzelf vraagt kan er geen schaduw zijn van afgescheidenheid. Als wij kunnen beseffen dat de dood een kwestie van tijd is en dat er slechts eenheid is voorbij de processen van tijd, kunnen wij de dood met minzame blik bezien, als een vriend.

Samengevat uit:
The Theosophist, november 1959
Vert. A.M.I.

Begeerte zuiver gemaakt

Wanneer de begeerte zich richt op het zuiver abstracte - wanneer het ieder spoor of zweempje kwijt is van 'zelf' - dan is het zuiver geworden.

De eerste stap naar deze zuiverheid is het doden van de begeerte naar de dingen van de stof, aangezien deze alleen genoten kunnen worden door de afgescheiden persoonlijkheid.

De tweede is op te houden met het begeren voor zichzelf van zulke abstracties als macht, kennis, liefde, geluk of roem; want zij zijn uiteindelijk alleen maar zelfzucht.

Het leven zelf leert (ons) deze lessen; want al zulke voorwerpen van verlangen worden Dode Zee vruchten op het moment dat men ze verwerft. Zoveel leren wij wel uit ervaring. Intuïtieve perceptie grijpt naar de positieve waarheid dat tevredenheid alleen bereikbaar is in het oneindige; de wil maakt die overtuiging een actueel bewustzijnsfeit, totdat uiteindelijk alle begeerte gericht is op het Eeuwige.

[H.P. Blavatsky, *Lucifer*, Vol.I, No.2, oktober 1887, p.133]
Vertaling: A.M.I